

Makalenin Türü : Araştırma Makalesi
Geliş Tarihi : 03.03.2024
Kabul Tarihi : 27.04.2024

 <https://doi.org/10.29029/busbed.1446659>

KARS MÜZESİ ENVANTERİNE KAYITLI BAZI HALI ÖRNEKLERİ

Hatice ELVER¹

ÖZ

Halı sanatı milattan önceki yüzyıllara kadar uzanan Geleneksel Türk Sanatlarından birisidir. Halı dokumacılığının ne zaman başladığı kesin olarak bilinmemektedir. Pazırık halısı, günümüze kadar ulaşmış en eski düğümlü dokuma örneğidir. Muhteşem motif ve renkleriyle dikkat çeken bu halı dışında yine Türkiye'nin birçok bölgesinde ulaşılan örnekler halı sanatının ne kadar köklü bir geçmişe dayandığını göstermektedir. Kars ve çevresinde de yıllar boyu halı, kilim gibi çeşitli kirkitli dokumalar yapılmıştır. Fakat bugün yöreye has özellikleriyle dikkat çeken bu halılar evlerde yok denecek kadar az sayıdadır. Birbirinden değerli halıları ancak müzelerde görmek mümkündür. Kültürel mirası korumak, unutulmaya yüz tutan sanat eserlerini hatırlatmak, gelecek kuşaklara aktarmak amacıyla kurulan müzeler, ülkemizde çok sayıda değerli eseri barındırmaktadır. Kars Müzesi de bu eserlerin sergilendiği müzeler arasındadır. Bu araştırma Sanatta Yeterlik tez çalışması için Kars Müzesi'nden alınan izin ile bizzat yapılmıştır. Müzenin etnografik eserler bölümünde birbirinden değerli el dokuması halılar arasından rastgele seçilen ve tez kapsamına dahil edilmeyen 8 adet halı araştırma konusunu oluşturmaktadır. Müze yetkilileri tarafından oluşturulan envanter bilgilerine ek olarak 8 adet halının motif, desen, renk, teknik ve kompozisyon özellikleri ayrıntılı olarak açıklanmıştır. Bu araştırma, kültürel mirasımız olan el dokuma halılarının önemini belirlemek ve bu değerli mirası koruma bilincini artırmak açısından önem taşımaktadır.

Anahtar Kelimeler: Halı, Kars, Müze

¹ Arş. Gör., Kafkas Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Geleneksel Türk Sanatları Bölümü, hatice.elver@hbv.edu.tr,
<https://orcid.org/0000-0001-5232-5788>

Article Type : Research Article
Date Received : 03.03.2024
Date Accepted : 27.04.2024

 <https://doi.org/10.29029/busbed.1446659>

SOME CARPET SAMPLES REGISTERED IN THE INVENTORY OF THE KARS MUSEUM

Hatice ELVER¹

ABSTRACT

Carpet art is one of the Traditional Turkish Arts dating back to centuries before Christ. It is not known exactly when carpet weaving began. Pazyryk carpet is the oldest example of knotted weaving that has survived to the present day. Apart from this carpet, which attracts attention with its magnificent motifs and colors, examples found in many regions of Turkey show how deep-rooted the art of carpets is. Various kirkit weavings such as carpets and rugs have been made in Kars and its surroundings for years. However, today these carpets, which attract attention with their unique features, are almost absent in homes. It is possible to see valuable carpets only in museums. Museums, which were established to protect cultural heritage, to remind us of works of art that are about to be forgotten, and to pass them on to future generations, contain many valuable works in our country. Kars Museum is among the museums where these works are exhibited. This research was conducted personally with the permission received from the Kars Museum for the thesis study of Proficiency in Art. The subject of the research is 8 carpets, randomly selected from among the valuable hand-woven carpets in the ethnographic works section of the museum and not included in the scope of the thesis. In addition to the inventory information created by the museum officials, the motifs, patterns, colors, technical and composition features of the 8 carpets are explained in detail. This research is important in determining the importance of hand-woven carpets, which are our cultural heritage, and increasing awareness of protecting this valuable heritage.

Keywords: Carpet, Kars, Museum

¹ Research Assistant, Kafkas University, Faculty of Fine Arts, Department of Traditional Turkish Arts, hatice.elver@hbv.edu.tr,
<https://orcid.org/0000-0001-5232-5788>

1. GİRİŞ

Kafkaslardan Anadolu'ya girişte ilk yerleşim merkezi olma özelliğini taşıyan Kars Şehri birçok uygarlığın geçişine tanıklık etmesi sebebi ile binlerce yıldan bu yana antik bir yerleşim merkezi özelliğine sahiptir. Tarihi konumu itibarıyla da farklı kültürlerin bir arada bulunmasına olanak sağlamıştır. İpek yolu üzerinde yer alan antik Ani Ören yerinin ve bölgedeki yoğun Arkeolojik yerleşimin oluşturduğu taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının korunması ihtiyacını karşılamak üzere ilk olarak 1959 yılında Vilayet konağında Müze Memurluğu kurulmuştur. Daha sonra bölgeden toplanan eserlerin çoğalmasından dolayı 1964 yılından 1978 yılına kadar Kümbet Camii olarak da bilinen "Havariler Kilisesi" Müzeye dönüştürülerek sergileme yapılmıştır. 1978 yılında İstasyon mahallesinde yeni yapılan modern Müze binası 1981 yılında hizmete açılmıştır. Kars Müzesi günümüzde Arkeolojik, Etnografik ve Taş eserlerin sergilendiği önemli Müzelerimiz arasında yer almaktadır (Fotoğraf 1) (URL 1). Oldukça zengin bir koleksiyona sahip olan Müzenin birinci katında, etnografik eserler bölümünde yöresel yün dokumalardan halı-kilimler sergilenmektedir (Fotoğraf 2).

Fotoğraf 1. Kars Müzesi (Elver, 2018)

Fotoğraf 2. Yöresel yün dokumalar bölümü (Elver, 2018)

Anadolu'nun her bölgesinde birbirinden farklı renk ve desenleriyle geleneksel el dokuma halıları görmek mümkündür. Doğu Anadolu bölgesinde bulunan Kars ili de yöreye has özellikleri ile çok eski tarihlerden beri adını duyurmuştur. Kars tarihi konumu itibarıyla farklı kültürlerin bir arada bulunmasına olanak sağlayan bir şehirdir. Hayvancılıkla uğraşan Türk boylarının bu bölgeye gelmesi ile hammaddeye ulaşım kolaylaşmış ve köklü dokuma kültürü oluşmuştur (Hamidova, 2020: 94). Kars halılarının en dikkat çekici örneklerinden birisi "Ejderha deseni" halıdır. Orijinal desenleri ile tanınan bu halılar Anadolu'da XVII. yy.'da ortaya çıkmıştır. Halıcılar arasında Geometrik Desenli Anadolu Halıları veya Çengelli Anadolu Halıları diye bilinen halıların zemini, çoğunlukla eşkenar dörtgenlere veya küçük sekizgenlere bölünmektedir. Bazı örneklerde ise zeminde geometrik şemaların hakimiyeti görülmektedir. Bu geometrik desenlerin çevresi çengel şekilleri ile süslüdür. Bu desenlerden dolayı çengelli veya kuyrumlu halılar olarak bilinmektedir (Deniz, 2010: 26)

Başka bir Kars halısı ise, yıllardır köy ve kasabalarda dokunan ve Kilise olarak bilinen bir halı grubudur. Kars ve çevresinde dokunan bu halı türü yabancı literatürde de çoğunlukla Kilise veya Sevan halısı olarak geçmektedir. Ayrıca "Sevan Kazak medallion", "Sewan Kazak", "Kalkan Kazak" (Stone, 1997: 203) ve "post motifi" (Hamidova, 2020: 96) olarak adlandırılmaktadır. Bu halı grubu bir ihracat firmasının etkisiyle Kilise halı olarak kabul ettirilmiş ve adı değiştirilmiştir. Milli kültürü unutturmak amacıyla verilen bu isim, halı dokuyanlarca da benimsenmiştir (Görgünay Kırzioğlu, 1999: 274).

Kars bölgesinde sık rastlanan halı gruplarından birisi de Çelebi halıdır. Kars ve çevresinde çoğunlukla "Adiler" veya "Adler" olarak bilinmektedir.

Kars'ta tipik Kars Halıları olarak bilinen örneklerin yanı sıra, Selçuklu motiflerini hatırlatan örnekler ve Göktürk harfleri benzeri, geometrik desenli çeşitli halılar dokunmuştur (Görgünay Kırzioğlu, 1999: 274).

Geçmişte neredeyse her evde dokunan ve kullanılan Kars halılarında iplik eğirmeden dokumaya kadar her aşamada köylü kadınların el emeği, göz nuru vardı. Fakat günümüzde bu halılar yok denecek kadar az sayıdadır. Bulunan

örnekler de malesef farklı isimlerle adlandırılmaktadır. Kaybolmaya yüz tutan nadide halı örneklerine ancak müzelerde rastlanmaktadır. Bu bağlamda, çalışmanın literatüre önemli katkılar sağlayacağı düşünülmektedir.

Araştırmada; Kars Müzesi'nde bulunan el dokuma halılar incelenmiştir. Sanatta Yeterlik tez çalışması amacıyla verilen araştırma izni, Kars Müzesi müdürü Necmettin Alp'in onayı doğrultusunda 2018 yılında gerçekleştirilmiştir. Müzenin etnografik eserler bölümünde korunan el dokuma halılar arasından rastgele seçilen ve tez kapsamına dahil edilmeyen 8 adet halı, Kars motiflerini tanıtmaya bakımından araştırmaya uygun görülmüştür. Sonuç olarak araştırmaya bu 8 Kars halısı ile sınırlandırılmıştır. Araştırma kapsamına alınan halılar müzeye Kars ilçe ve köylerinden hibe veya satın alma yoluyla kabul edilmiştir. Halıların envanter numarası, müzeye geliş tarihi ve kabul şekli bilgileri envanter defterlerinden alınmıştır. Müze yetkilileri tarafından oluşturulan envanter bilgilerine ek olarak 8 adet dokumanın türü, durumu, boyutları, hav yüksekliği, dokuma sıklığı, hammaddeler, motifler, renkler ve kompozisyon özelliklerine ait bilgiler yerinde inceleme sonucu ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Halıların en ve boy ölçümleri dokumanın kilimlik bölümü dahil edilmeden, sadece havlı kısım baz alınarak yapılmıştır. Hav yükseklikleri TSE'nin hazırladığı "Halılar- El Dokuması-Halısirtı Üzerindeki İlmek Uçlarının Etkin Hav Boyunun Tayini" (TS 2893) (Anonim, 1991) standardına göre belirlenmiştir (Fotoğraf 3). Halıların dokuma sıklığı; düz bir zemin üzerine serilen halıların sırtından, bir cetvel yardımıyla 10 cm eninde 10 cm boydaki düğümler sayılarak tespit edilmiştir (Fotoğraf 4). Halılarda kullanılan motif isimleri yörede yapılan alan araştırması sonucu belirlenmiştir. Ayrıca "Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri" isimli kaynaktan yararlanılmıştır (Erbek, 2002).

Araştırmada, Kars Müzesi'nde bulunan halıları tanıtmak amaçlanmıştır. Ayrıca bu çalışmanın, Kars halıcılığı hakkında yeni bir kaynak oluşturmak ve yapılacak çalışmalara ışık tutması açısından önem taşıyacağı düşünülmektedir. Bu alanda çeşitli kaynaklar taranarak araştırmayı destekleyici bilgiler toplanmıştır.

Fotoğraf 3. Havlı yüzeyin yakın görünümü (Elver, 2018)

Fotoğraf 4. Dokumanın tersinden görünümü (Elver, 2018)

2. ARAŞTIRMA BULGULARI

Her biri ayrı olarak incelenen halıların envanter bilgilerine ek olarak; halıların durumu, en-boy-saçak-hav ölçümleri, düğüm türü, dokuma sıklığı, atkı sayısı, kullanılan hammaddeler-motifler-renkler ve kompozisyon özellikleri açıklanarak anlatılmıştır.

Örnek: 1

Envanter numarası: 1.5.2010

Müzeye geliş tarihi: 04.03.2009

Müzeye kabul şekli: Kars İl Müftülüğü tarafından hibe

Dokumanın yöresi: Kars

Dokumanın türü: Seccade

Durumu: Saçak kısımlarında kopma, parça kaybı

Dokumanın boyutları

Enxboy: 81 cm x 194 cm

Saçak uzunluğu: Dokumanın her iki başında da kayıplar olduğundan saçak uzunluğu tespit edilememiştir

Hav yüksekliği: 0,7 cm

Düğüm türü: Türk düğümü

Dokuma sıklığı: 26 x 37 düğüm/ dm²

Atkı sayısı: Basma atkı: 1 Süzme atkı: 1

Kullanılan hammaddeler

Atkı: Yün (kahverengi)

Çözü: Yün (kahverengi)

Düğüm ipliği: Yün

Kullanılan motifler: Elibelinde, kurtağzı, göz, sekizgen

Kullanılan renkler: Kırmızı, mavi, kahverengi, siyah, lacivert, krem rengi, sarı

Kompozisyon: ¼ raport düzenine sahip dokumanın bordüründe, kümeler halinde dörtlü elibelinde motifleri görülmektedir. Halının orta zemininde üç adet sekizgen göl yer almaktadır. Sekizgenlerin içi göz ve farklı geometrik motiflerle süslenmiştir. Zemin boşluklarında düz sıra halinde altı adet kurtağzı motifi bulunmaktadır.

Örnek: 2

Envanter numarası: 3.9.2011

Müzeye geliş tarihi: 29.07.2011

Müzeye kabul şekli: Selim müftülüğünden hibe

Dokumanın yöresi: Kars

Dokumanın türü: Yolluk

Durumu: Saçak kısımlarında kopma

Dokumanın boyutları

Enxboy: 103 cm x 266 cm

Saçak Uzunluğu: Dokumanın her iki başında da kayıplar olduğundan saçak uzunluğu tespit edilememiştir

Hav Yüksekliği: 0,5 cm

Düğüm türü: Türk düğümü

Dokuma Sıklığı: 27 x 37 düğüm/dm²

Atkı sayısı: Basma atkı: 1 Süzme atkı: 1

Kullanılan hammaddeler

Atkı: Yün (kahverengi)

Çözü: Yün (kahverengi)

Düğüm ipliği: Yün

Kullanılan Motifler: Suyolu, koçboynuzu, sandık, göz, çengel, akrep, pıtrak, muska, canavar ayağı

Kullanılan Renkler: Kırmızı, siyah, sarı, krem rengi, kahverengi, pembe, gri, yeşil, mavi, gülkurusu

Kompozisyon: Yarım raport düzenine sahip dokuma, iki su yolu bir ana bordürden oluşmaktadır. Su yolu süslemesinde çarpı ve baklava motifleri görülmektedir. Ana bordür koçboynuzu, sandık, göz ve çengel motiflerinin sıralanmasından oluşmaktadır. Halının orta zemininde sandık, akrep, pıtrak, göz, çengel, muska, canavar ayağı ve koçboynuzu gibi dolgu motifleri yer almaktadır.

Örnek: 3

Envanter numarası: 6.9.2011

Müzeye geliş tarihi: 29.07.2011

Müzeye kabul şekli: Selim müftülüğünden hibe

Dokumanın yöresi: Kars

Dokumanın türü: Yolluk

Durumu: Saçak kısımlarında kopma

Dokumanın boyutları

Enxboy: 124 cm x 430 cm

Saçak uzunluğu: Dokumanın her iki başında da kayıplar olduğundan saçak uzunluğu tespit edilememiştir

Hav yüksekliği: 0,7 cm

Düğüm türü: Türk düğümü

Dokuma sıklığı: 22 x 22 düğüm/ dm²

Atkı sayısı: Basma atkı: 1 Süzme atkı: 1

Kullanılan hammaddeler

Atkı: Yün (kahverengi)

Çözü: Yün (kahverengi)

Düğüm ipliği: Yün

Kullanılan motifler: Suyolu, yıldız, sekizgen, göz, kare, akrep, muska, elibelinde, koçboynuzu, çengel

Kullanılan renkler: Kırmızı, beyaz, mavi, sarı, siyah, turuncu, gri, mor, pembe, yeşil, kahverengi

Kompozisyon: Yarım raport düzenine sahip dokuma, iki su yolu bir ana bordürden oluşmaktadır. Su yolu süslemesinde zikzak motifler görülmektedir. Ana bordür yıldız, sekizgen ve göz motiflerinin sıralanmasından oluşmaktadır. Halının orta zemininde sekiz adet sekizgen göl yer almaktadır. Sekizgenlerin içi yıldız, kare, akrep, muska ve göz motifleri ile süslenmiştir. Zemin boşluklarında yıldız, akrep, elibelinde, koçboynuzu, muska, göz ve çengel gibi dolgu motifleri bulunmaktadır.

Örnek: 4

Envanter numarası: 1.3.2011

Müzeye geliş tarihi: 03.01.2011

Müzeye kabul şekli: Digor Müftülüğü

Dokumanın yöresi: Kars

Dokumanın türü: Yolluk

Durumu: Bazı bölümlerinde yırtılma, saçak kısımlarında kopma, parça kaybı

Dokumanın boyutları

Enxboy: 129 cm x 413 cm

Saçak uzunluğu: Dokumanın her iki başında da kayıplar olduğundan saçak uzunluğu tespit edilememiştir

Hav yüksekliği: 0,5 cm

Düğüm türü: Türk düğümü

Dokuma sıklığı: 23 x 29 düğüm/dm²

Atkı sayısı: Basma atkı: 1 Süzme atkı: 1

Kullanılan hammaddeler

Atkı: Yün (kahverengi)

Çözü: Yün (kahverengi)

Düğüm ipliği: Yün

Kullanılan motifler: Suyolu, kare, çiçek, dal, pıtrak, muska, çarpı, koçboynuzu, çengel, yıldız, akrep, elibelinde, göz

Kullanılan renkler: Pembe, beyaz, yeşil, sarı, turuncu, siyah, gri, kahverengi

Kompozisyon: Yarım raport düzenine sahip dokumada, üç dar bir ana bordür bulunmaktadır. İç bordür kare, muska, çarpı ve koçboynuzu motifleri ile bezenmiştir. Su yolu süslemesinde dal bağlantılı stilize çiçek motifleri görülmektedir. Ana bordür pıtrak motiflerinin sıralanmasından oluşmaktadır. Halının orta zemininde on bir adet çengelli göl yer almaktadır. Göllerin ortası koçboynuzu motifleri ile süslenmiştir. Zemin boşluklarında yıldız, akrep, elibelinde, koçboynuzu, muska, göz ve çengel gibi dolgu motifleri bulunmaktadır.

Örnek: 5

Envanter numarası: 2.7.72

Müzeye geliş tarihi: 14.08.1972

Müzeye kabul şekli: Enver Karadağ'dan satın alma

Dokumanın yöresi: Kars

Dokumanın türü: Duvar halısı

Durumu: Bazı bölümlerinde yırtılma, parça kaybı

Dokumanın boyutları

Enxboy: 120 cm x 180 cm

Saçak Uzunluğu: Dokumanın her iki başında da kayıplar olduğundan saçak uzunluğu tespit edilememiştir

Hav Yüksekliği: 0,5 cm

Düğüm türü: Türk düğümü

Dokuma sıklığı: 30 x 33 düğüm/dm²

Atkı sayısı: Basma atkı: 1 Süzme atkı: 1

Kullanılan hammaddeler

Atkı: Yün (krem rengi)

Çözü: Yün (krem rengi)

Düğüm ipliği: Yün

Kullanılan motifler: Yıldız, kare, sümbül, çam, menekşe, yonca, kuş, deve, aslan, ağaç, saksı

Kullanılan renkler: Bordo, kırmızı, yeşil, krem rengi, mavi, sarı, pembe, yavruağzı

Kompozisyon: Yarım raport düzenine sahip dokuma, iki su yolu bir ana bordürden oluşmaktadır. Su yolu süslemesinde küçük yıldız motifleri görülmektedir. Ana bordür sümbül, yonca, çam ağacı ve küçük menekşelerin bir arada bulunduğu bitkilerden oluşmaktadır. Halının orta zemininde yirmi bir bölmeye ayrılan kareler yer almaktadır. Karelerin içi kuş, deve, aslan, ağaç ve saksıda çiçek motifleriyle süslenmiştir.

Örnek: 6

Envanter numarası: 1.13.72

Müze geliş tarihi: 27.10.1972

Müze kabul şekli: Esat Baykoca'dan satın alma

Dokumanın yöresi: Kars

Dokumanın türü: Taban halısı

Durumu: Bazı bölümlerinde yırtılma, saçak kısımlarında kopma, parça kaybı

Dokumanın boyutları

Enxboy: 135 cm x 277 cm

Saçak Uzunluğu: Dokumanın her iki başında da kayıplar olduğundan saçak uzunluğu tespit edilememiştir

Hav yüksekliği: 0,5 cm

Düğüm türü: Türk düğümü

Dokuma sıklığı: 24 x 34 düğüm/dm²

Kullanılan hammaddeler

Atkı: Yün (kahverengi)

Çözü: Yün (kahverengi)

Düğüm ipliği: Yün

Kullanılan motifler: Dikdörtgen, yıldız, bereket, ok, göz, koçboynuzu, çengel, hayat ağacı, aşk ve birleşim

Kullanılan renkler: Pembe, sarı, krem rengi, siyah, yeşil, kahverengi

Kompozisyon: Yarım raport düzenine sahip dokuma, iki su yolu bir ana bordürden oluşmaktadır. Su yolu süslemesinde Abbasi lalesi olarak adlandırılan motif görülmektedir. Ana bordür geometrik motiflerin sıralanmasından oluşmaktadır. Halının orta zemininde üç adet dikdörtgen yer almaktadır. Dikdörtgenlerin içleri yıldız, bereket, ok, göz ve koçboynuzu motifleri ile süslenmiştir. Zemin boşluklarında yıldız, çengel, göz, hayat ağacı, aşk ve birleşim gibi dolgu motifleri bulunmaktadır.

Örnek: 7

Envanter numarası: 2.11.73

Müze geliş tarihi: 10.10.1973

Müze kabul şekli: Dürdağı Uygur'dan satın alma

Dokumanın yöresi: Kars

Dokumanın türü: Yolluk

Durumu: Bazı bölümlerinde yırtılma, saçak kısımlarında kopma, parça kaybı

Dokumanın boyutları

Enxboy: 90 cm x 554 cm

Saçak uzunluğu: Dokumanın her iki başında da kayıplar olduğundan saçak uzunluğu tespit edilememiştir

Hav yüksekliği: 1 cm

Düğüm türü: Türk düğümü

Dokuma sıklığı: 35 x 30 düğüm/dm²

Atkı sayısı: Basma atkı: 1 Süzme atkı: 1

Kullanılan hammaddeler

Atkı: Yün (krem rengi)

Çözü: Yün (krem rengi)

Düğüm ipliği: Yün

Kullanılan motifler: Karanfil, stilize çiçek, dal ve yaprak, verev, bereket, ok, yıldız

Kullanılan renkler: Kırmızı, mavi, beyaz, siyah, lacivert, turuncu, yeşil, sarı, pembe, krem rengi

Kompozisyon: ¼ raport düzenine sahip dokumada, üç dar bir ana bordür bulunmaktadır. İç bordür verev motifler ile bezenmiştir. Su yolu süslemesinde dal bağlantılı karanfil motifleri görülmektedir. Ana bordür stilize çiçek ve yaprak motiflerinin sıralanmasından oluşmaktadır. Halının orta zemininde sekiz adet basamaklı göl yer almaktadır. Göllerin ortası bereket motifleri ile süslenmiştir. Göller birbirine sütunlarla bağlı ve iki ucu ok başı bezemelidir. Zemin boşluklarında yıldız motifleri görülmektedir.

Örnek: 8

Envanter numarası: 1.3.2014

Müzeye geliş tarihi: 01.04.2014

Müzeye kabul şekli: Sevim Kahveci'den satın alma

Dokumanın yöresi: Kars

Dokumanın türü: Taban halısı

Durumu: Saçak kısımlarında kopma

Dokumanın boyutları

Enxboy: 172 cm x 300 cm

Saçak uzunluğu: Dokumanın her iki başında da kayıplar olduğundan saçak uzunluğu tespit edilememiştir

Hav Yüksekliği: 1 cm

Düğüm türü: Türk düğümü

Dokuma sıklığı: 23 x 29 düğüm/dm²

Atkı sayısı: Basma atkı: 1 Süzme atkı: 1

Kullanılan hammaddeler

Atkı: Yün (kahverengi)

Çözü: Yün (kahverengi)

Düğüm İpliği: Yün

Kullanılan Motifler: Gül, karanfil, göz, yaprak, "ALİM" yazısı

Kullanılan Renkler: Kahverengi, kırmızı, pembe, mavi, turuncu, gri

Kompozisyon: : ¼ raport düzenine sahip dokumanın bordüründe, stilize gül ve karanfil motifleri görülmektedir. Bordürün sağ üst köşesinde "ALİM" yazısı yazmaktadır. Halının orta zemini diyagonal olarak sıralanan pembe renkli göz motifleri ile doldurulmuştur. Zemin köşeleri gül ve yapraklardan oluşan bitkisel motiflerle süslenmiştir.

3. TARTIŞMA VE SONUÇ

Kars Müzesi'nde yapılan araştırma sonucunda; halıların müzeye geliş tarihlerinin 1972 ve 2014 yılları arasında olduğu belirlenmiştir. Bu halıların müzeye kabul şekli; satın alma ve çeşitli kurum ve kuruluşların hibe yoluyla gerçekleşmiştir. Çoğunluğu yolluk halıların oluşturduğu örnekler arasında taban halısı, seccade ve duvar halıları da görülmektedir. Halıların eni; 81 cm ile 172 cm, boyu; 180 cm ile 554 cm ölçüleri arasındadır. Halıların her iki başında da kayıplar olduğundan saçak uzunluğu tespit edilememiştir. Hav yüksekliği 0,5 cm ile 1 cm arasında değişen halılarda Türk düğüm tekniği uygulanmıştır. Dokuma sıklığı (düğüm/dm²) her halıda farklıdır. Halılarda basma ve süzme olmak üzere iki atkı türü görülmektedir. Hammadde olarak atkı, çöğü ve düğüm ipliğinde yün kullanılmıştır. İncelenen halıların tamamı yıpranmış durumdadır.

Araştırma kapsamında incelenen halıların genel durum dağılımı çizelge 1'de verilmiştir.

Çizelge 1. Araştırma Kapsamında İncelenen Halıların Genel Durumu

Halıların Genel Durumu	N	%
Saçak kısımlarında kopma	7	43,75
Parça kaybı	5	31,25
Bazı bölümlerinde yırtılma	4	25,00
Toplam	16	100

N:11 Açıklama: Halıların genel durumunda birden fazla yıpranma şekli olduğundan toplam alınmamış yüzdeler N üzerinden hesaplanmıştır.

Çizelge 1'e göre; araştırma kapsamında incelenen halıların genel durumuna değerlendirildiğinde; % 43,75 saçak kısımlarında kopma, % 31,25 parça kaybı, % 25,00 bazı bölümlerinde yırtılma olduğu belirlenmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen halılarda kullanılan renk dağılımı çizelge 2'de verilmiştir.

Çizelge 2. Araştırma Kapsamında İncelenen Halıların Halıların Renk Dağılımı

Atkı ve Çözümlü İplikleri	Kullanılan Renkler	N	%
		Kahverengi	6
	Krem rengi	2	25
Toplam		8	100
İlme İpliği	Pembe	7	11,29
	Sarı	7	11,29
	Yeşil	6	9,67
	Mavi	6	9,67
	Kırmızı	6	9,67
	Siyah	6	9,67
	Krem rengi	4	6,45
	Turuncu	4	6,45
	Gri	4	6,45
	Kahverengi	3	4,83
	Beyaz	3	4,83
	Lacivert	2	3,22
	Gül kurusu	1	1,61
	Mor	1	1,61
	Bordo	1	1,61
	Yavru ağzı	1	1,61
	Toplam		62

N:11 Açıklama: Dokuma ipliklerinde birden fazla renk kullanıldığından toplam alınmamış yüzdeler N üzerinden hesaplanmıştır.

Çizelge 2'ye göre; araştırma kapsamında incelenen halıların kullanım sıklığı değerlendirildiğinde; atkı ve çözümlü ipliklerinde % 75 kahverengi % 25 krem rengi kullanıldığı belirlenmiştir. İlme ipliklerinde ise; % 11,29 pembe ve sarı, % 9,67 yeşil, mavi, kırmızı ve siyah, % 6,45 krem rengi, turuncu ve gri, % 4,83 kahverengi ve beyaz, % 3,22 lacivert, % 1,61 oranında ise gül kurusu, mor, bordo ve yavru ağzı renklerinin kullanıldığı belirlenmiştir.

Araştırma kapsamında incelenen halıların motif dağılımı Çizelge 3'de verilmiştir.

Çizelge 3. Araştırma Kapsamında İncelenen Halıların Motiflere Göre Dağılımı

	Kullanılan Motifler	N	%
Geometrik Bezeme	Yıldız	5	38,46
	Kare	3	23,07
	Sekizgen	2	15,38
	Dikdörtgen	1	7,69
	Verev	1	7,69
	Çarpı	1	7,69
	Toplam	13	100
Bitkisel Bezeme	Pıtrak	2	13,33
	Karanfil	2	13,33
	Ağaç	2	13,33
	Yaprak	2	13,33
	Bereket	2	13,33
	Yonca	1	6,66
	Sümbül	1	6,66
	Gül	1	6,66
	Çam	1	6,66
	Menekşe	1	6,66
Toplam	15	100	
Hayvansal Bezeme	Kuş	1	33,33
	Deve	1	33,33
	Aslan	1	33,33
Toplam	3	100	
Figürlü Bezeme	Göz	6	33,33
	Koç Boynuzu	4	22,22
	Akrep	3	16,66
	Elibelinde	2	11,11
	Aşk ve Birleşim	1	5,55
	Kurtağzı	1	5,55
	Canavar ayağı	1	5,55
Toplam	18	100	
Nesneli Bezeme	Çengel	4	44,44
	Ok	2	22,22
	Saksı	1	11,11
	Sandık	1	11,11
	Muska	1	11,11
Toplam	9	100	
Yazılı Bezeme	“ALİM” yazısı	1	100
Toplam	1	100	

N:11 Açıklama: Halı bezemelerinde birden fazla motif kullanıldığından toplam alınmamış yüzdeler N üzerinden hesaplanmıştır.

Çizelge 1’e göre; 8 adet halının desen özellikleri bakımından farklılık gösterdiği görülmektedir. Halılarda; geometrik, bitkisel, hayvansal, figürlü, nesneli ve yazılı olmak üzere altı farklı bezeme türü bulunmaktadır. Geometrik bezeme olarak; % 38,46 yıldız, % 23,07 kare, % 15,38 sekizgen, % 7,69 dikdörtgen, verev ve çarpı motifleri kullanılmıştır. Bitkisel bezeme olarak; % 13,33 pıtrak, karanfil, ağaç, yaprak ve bereket, % 6,66 yonca, sümbül, gül, çam ve menekşe motiflerinin kullanıldığı görülmektedir. Hayvansal bezeme olarak % 33,33 kuş, deve ve aslan motifleri kullanılmıştır. Figürlü bezeme olarak; % 33,33 göz, % 22,22 koçboynuzu, % 16,66 akrep, % 11,11 elibelinde, % 5,55 aşk ve birleşim, kurtağzı ve canavar ayağı motifleri kullanılmıştır. Nesneli bezeme olarak; % 44,44 çengel, % 22,22 ok, % 11,11 saksı, sandık ve muska motifleri kullanılmıştır. Yazılı bezeme olarak ise; % 100 oranında “ALİM” yazısı bulunduğu belirlenmiştir.

Kars Müzesi’nde bulunan halıların tamamı depolarda muhafaza edilmektedir. Sıcaklık, nem, ışık gibi çevresel faktörler ve taşıma, depolama, onarım gibi insan ilişkili unsurların yetersizliğinden dolayı halıların zarar göreceği düşünülmektedir. Kültür varlıklarımızın korunması için gerekli olan düzenlemeler sağlanmalı ve daha gelişmiş yöntemlerle koruma şekli geliştirilmelidir. Eserlerin düzenlenip denetlenmesi sağlıklı ve güvenli bir biçimde korunmasında oldukça etkilidir. Kaybolmaya yüz tutan değerli eserlerimizin doğru korunması halinde gelecek nesilleri aydınlatmak mümkün olacaktır.

KAYNAKÇA

Anonim (1991). *Halılar – El Dokuması – Halı Sırtı Üzerindeki İlmek Uçlarının Etkin Hav Boyunun Tayini*. TSE Yayını No: 2893. Ankara.

Deniz, B. (2010). Azerbaycan ve Anadolu-Türk Halılarının Benzer Özellikleri. *Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi*, 18, 17-61.

Erbek, M. (2002). *Çatalhöyük'ten Günümüze Anadolu Motifleri*. T.C. Kültür Bakanlığı.

Görgünay-Kırzioğlu, N. (1999). *Cumhuriyetimizin 75. Yılında Kars*. Kars Valiliği.

Hamidova, Ü. (2020). Kars ve Azerbaycan'ın Gence-Kazah Grubu İçinde Yer Alan Karapapak Halıları. *Arış Dergisi*, (16) , 90-111.

URL 1: [Kars Arkeoloji ve Etnografya Müzesi \(ktb.gov.tr\)](http://ktb.gov.tr).

Stone, P. F. (1997). *The Oriental Rug Lexicon*. Hong Kong: Thames and Hudson.

ÇALIŞMANIN ETİK İZİNİ

Yapılan bu çalışmada “Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Yönergesi” kapsamında uyulması belirtilen tüm kurallara uyulmuştur. Yönergenin ikinci bölümü olan “Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiğine Aykırı Eylemler” başlığı altında belirtilen eylemlerden hiçbiri gerçekleştirilmemiştir.

ARAŞTIRMACILARIN KATKI ORANI

Çalışmanın tamamı tek yazar tarafından yürütülmüştür.

ÇATIŞMA BEYANI

Araştırmada herhangi bir kişi ya da kurum ile finansal ya da kişisel yönden bağlantı bulunmamaktadır. Araştırmada herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.